

Савицька Світлана Леонідівна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри правосуддя
юридичного факультету Інституту управління та технологій
Державного університету інфраструктури та технологій,
Кошолан Максим Дмитрович,
студент юридичного факультету
Інституту управління та технологій
Державного університету інфраструктури та технологій,
м. Київ, Україна

РОЛЬ ПРАВНИКА, ЯК ПЕРШОГО БАСТІОНУ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ

Анотація: В статті розглянута проблема місце дитини у суспільстві в аспекті проблематики визначення правового статусу дитини, доктринальне вивчення та аналіз захисту прав дитини і встановлення подальшого розвитку національного права.

Ключові слова: захист прав дитини, правник, політика держави правовий прецедент, ювенальні суд, суб'єктом сімейного права.

На сьогодні Україна перебуває за крок від довгоочікуваної Європейської мрії. І саме через це нам усім, як ніколи потрібно згадати про такі вічні цінності, як сім'я і дитина в аспекті захисту державою дитини. На превеликий жаль, хоч країна і розвивається і змінюється але все ж на сьогодні, ще існують такі проблеми, як захист прав дитини. Вирішення цієї проблеми ми вважаємо першочерговим, в першу чергу саме, через те, що дитина - це майбутнє нашої держави, вона ототожнюють світлу та беззахисну частину кожного з нас, а тому найбільше потребують захисту.

Першою і нагальною проблемою, на нашу думку, на сьогодні є місце дитини у суспільстві в аспекті проблематики визначення правового статусу дитини, адже, щоб ефективно захистити права дитини потрібно чітко визначити, яку роль отримала дитина в правовідносинах. Потрібно провести доктринальне вивчення походження прав дитини в національному праві. Також, треба провести правовий аналіз закордонної правової системи у відношенні до захисту прав дитини, адже для ефективного захисту прав дитини треба користуватися зарубіжним досвідом. Після, чого потрібно провести порівняльний аналіз з нашою системою права і визначити недоліки. З'ясувати, як потрібно змінити механізм нашого законодавства, для поліпшення захисту прав дитини.

Основні матеріали дослідження. При дослідженні цього питання одразу виникає запитання, який правовий статус надала держава дитині: суб'єкта права, чи все ж об'єкта? **Суб'єкт права** — це особа чи організація, за якими держава визнає здатність бути носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків і які згідно чинного законодавства мають відповідний статус. **Об'єкт права** — це те, на що спрямовані суспільно правові відносини, тобто об'єкти правовідносин. Об'єктами правовідносин є будь-які блага, у зв'язку з якими у суб'єктів виникають суб'єктивні права та юридичні обов'язки [1, ст.1-2]. Беручи до уваги теоретичні знання та етимологічні дослідження таких двох понять, як об'єкт і суб'єкт вважаємо за доцільне дати правову характеристику прав дитини в системі національного права. А саме під час дослідження адміністративно правових відносин нам вдалося з'ясувати, що в адміністративній площині права дитини являють собою саме об'єкт. І саме тому слід вказати на те, що у таких відносинах втілюється у життя політика держави у сфері прав дитини, їх дотримання, забезпечення, захисту та відновлення у разі порушення. Обов'язково в адміністративно-правових відносинах однією стороною, яка виступає від імені держави є державний орган, який здійснює діяльність у цій сфері. А іншою можуть бути, як законні представники так і інші учасники

адміністративно правових відносин, які закріплені чинним законодавством. Права ж дитини є лише об'єктом, який захищає держава через уповноважені органи тобто суб'єктів.

Проте при доктринальному вивченні прав дитини в аспекті сімейного права ми визначили, що дитина є саме суб'єктом сімейного права. Адже в статті 2 Сімейного Кодексу України чітко визначено перелік суб'єктів а саме: 1) подружжя, батьки, діти, усиновлювачі, усиновлені; 2) баба, дід, прабаба, прадід, онуки, правнуки, рідні брати, рідні сестри; мачуха, вітчим, падчерка, пасинок. І на думку більшості практикуючих юристів така правова позиція є не лише більш чіткою а й більш правильною. Згідно статті 21 Конституції України всі люди є вільні і рівні в своїй гідності та правах.

Тому провівши порівняльно-правовий аналіз вважаємо за правильно вважати, що дитина в національному законодавстві повинна займати роль суб'єкта а не об'єкта, задля більшого спектру захисту своїх законних прав та інтересів.

Один з перших судів з прав неповнолітніх почав функціонувати суд Австралії (1890), з плином років такі суди перейняли Канада (1894) і в США (1899). Після вдалого використання таких судів відбувся правовий прецедент, який дав початок виникненню національного суду для неповнолітніх в інших країнах світу. На сьогодні ювенальні суди, тобто суди, що здійснюють правосуддя у справах про правопорушення, скоєні неповнолітніми функціонують вже 128 роки. І допомагають захищати права дітей більше ніж 60 країн світу.

Історично склалося так, що концепції ювенальних судів свідчить про наявність різних підходів до даного питання. Автономна ювенальна юстиція на сьогодні виникла не у всіх країнах світу, де були створені ці суди. На сьогодні можна чітко визначити 2 варіанта їх розвитку:

- автономний суд, не пов'язаний із загальним судом;
- склад загального суду, який одержав функції розгляду справ про неповнолітніх.

На самому початку існування судів для неповнолітніх автономна ювенальна юстиція була створена в Франції, Канаді, Англії, США, Бельгії, Греції, Нідерландах, кантонах французької Швейцарії, Росії, Польщі, Японії, Австралії, Новій Зеландії, у Німеччині, тощо.

Австрії, Іспанії, Португалії, кантонах німецької Швейцарії функції опікунських судів були поєднані з функціями судів по справах неповнолітніх, що висунуло на перший план їх діяльності задачу судового захисту прав неповнолітніх, а не завдання боротьби зі злочинністю, головним призначенням якого стала судам першої групи країн. Деякі країни пішли по шляху створення спеціалізованих складів судів по справам неповнолітніх. Це сталося в Ірландії, Італії, Греції, Швейцарії (кантон Женева), Японії, Новій Зеландії.

Можна з точністю стверджувати, що ювенальна юстиція породила цілий комплекс не судових, навіть неюридичних органів, які покликані її обслуговувати, мають допоміжні функції і нерідко в ході історичного розвитку ювенальної юстиції починали активно витісняти суди, як органи правосуддя.

Функцію захисту дітей від сімейного насильства в багатьох країнах світу виконують не правоохоронні органи у співпраці з органами опіки, піклування, місцевого самоврядування, а фахівці з соціальної роботи. У них є досвід постійної і повсякденної роботи з сім'ями, які потрапляють у скрутне і навіть небезпечне становище. Соціальний працівник має повне законне право пред'явити до винних суворі вимоги. У США, ФРН, Голландії, Великобританії фахівці з соціальної роботи наділені широкими повноваженнями (аж до порушення кримінальної справи і клопотання про відчуження дитини від батьків) [2, 20 с.].

Частіше всього застосовують тимчасову ізоляцію дитини, яка постраждала (наприклад, приміщення дитину в притулок для проведення з ним реабілітаційних заходів). Якщо поведінка батьків і після застосування до них санкцій залишається без змін, застосовуються інші, більш жорсткі заходи.

Психологічна та соціально-реабілітаційна робота з неповнолітніми жертвами насильства за кордоном використовує на практиці метод оповіщення. Будь-хто за власною ініціативою може повідомити соціальну службу, головне завдання якої і є захист дітей, або поліцію про випадок або

підозру на факт насильства над дитиною в сім'ї. Такі повідомлення вважаються най першою необхідністю.

Від народження кожен з нас має певний обсяг прав, які гарантовані йому суспільством та державою. На сьогодні навіть дорослі люди не завжди знають обсяг своїх прав, через недостатню обізнаність. А дитина в силу свого природного та біологічного розвитку тим паче не знає своїх прав, та не може захищати себе сама, а тому вона потребує захист, який надають батьки та держава. Головний принцип забезпеченості прав дитини закріплено у Конституції України (ст.52), Конвенції про права дитини, Декларація про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів, та інших міжнародно-нормативно правових актах. Відповідно до Конвенції про права дитини, яка була ратифікована Україною, ще в 1991 році, будь-які дії щодо дитини, незалежно від суб'єкта, який здійснює ці дії, наприклад держава чи приватна установа, яка займається питаннями соціального чи правового забезпечення, судами, або навіть законодавчими органами, головна увага має приділятися забезпеченню інтересів дитини. Усі держави, які ратифікували цю угоду зобов'язані забезпечити дитині всебічний захист і піклування необхідних для її існування. Треба зазначити, що відповідно до обсягу прав і обов'язків батьків, опікунів, чи інших представників, які передбачені чинним законодавством можна охарактеризувати і визначити обсяг прав на захист самої дитини, яка все ж таки є основним суб'єктом права. Держави, які являються учасниками цієї угоди повинні забезпечити необхідним підґрунтям та умовами для хорошого функціонування установ, органів і служб, відповідальних за захист дітей, та піклування про дітей, а саме відповідними нормами, встановленими компетентними органами задля забезпечення всебічного захисту дитини, як суб'єкта права.

В Україні вже зроблено певні кроки для втілення у життя сучасних положень міжнародно-правових актів, що дають підстави вести мову про позитивні зміни у національному законодавстві. Протягом 2001 р. Верховна Рада України ухвалила закони: від 26 квітня 2001 р. № 2402-III «Про охорону дитинства», від 21 червня 2001 р. № 2558-III «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», від 15 листопада 2001 р. № 2789-III «Про попередження насильства в сім'ї», а ще в 1995 р. прийнято Закон від 24 січня 1995 р. № 20/95-ВР «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», в якому передбачено створення при судах інституту судових вихователів, положення про який затверджується Верховним Судом України, Міністерством юстиції України, Міністерством освіти України. Протягом 2004 р. Пленум Верховного Суду України прийняв дві постанови: від 27 лютого 2004 р. № 2 «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» та від 16 квітня № 5 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх». На даний момент судами України практикується спеціалізація суддів, які розглядають справи про злочини неповнолітніх, і це є вагомим кроком до запровадження ювенальної юстиції. 13 січня 2005 р. прийнято Закон № 2342-IV «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», в якому визначено правові, гарантії державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і який є складовою законодавства про охорону дитинства. Цьому питанню присвятили свої роботи В.Д. Бринцев, Т.Л. Кальченко, Е.Б. Мельникова, Г.М. Омеляненко та низка інших науковців. З метою визначення найбільш ефективних форм здійснення судочинства необхідно докладно дослідити запроваджені зміни у законодавстві України відповідно до світового досвіду функціонування системи правосуддя щодо неповнолітніх.

Суди у справах неповнолітніх (ювенальні суди) вважаються класичним зразком спеціалізованих судів у сфері кримінальної юстиції. Основною ознакою, за якою визначається їх юрисдикція, є вік обвинуваченого (підсудного). Справи за цією ознакою можна виділити в окрему категорію, за якою є правомірним застосування персональної підсудності. Необхідність виділення цього виду підсудності обумовлена віковими особливостями суб'єкта, його фізичним, розумовим і психічним розвитком. Система ювенальної юстиції має нівелювати негативний вплив дорослих злочинців на підлітків, які скоїли правопорушення. Водночас держава повинна потурбуватися про

те, щоб ця система забезпечувала можливість судді правильно зрозуміти психічний стан обвинуваченого підлітка під час вчинення діяння і правильно вирішити питання про його вину.

Для забезпечення можливості досягнення вказаних цілей, необхідно впровадити в загальну систему кримінального судочинства відповідні особливості та за їх допомогою створити з неї особливу систему кримінального судочинства, яка пристосована до відправлення правосуддя над підлітками [3].

Важливо зазначити, що першим оплотом захисту будь, яких правовідносин в системі міжнародного та національного права є правник. Якщо ми поглянемо в морфологічний словник то ми зрозуміємо, що слово «правник» означає - юрист, або фахівець з правознавства. Якщо ж дати юридично правове визначення, то **правник (юристи)** - це фізична особа, яка має професійні правові знання у галузі юридичних наук, законодавства й практики його застосування.

Саме правники допомагають нам розібратися в усіх елементах суспільно правових конструкцій держави, задля забезпечення законності та справедливості по відношенню до людини, як найвищої цінності держави та суспільства. На сьогодні можна виділити такі права дитини, які перебувають під захистом держави: народитися і виховуватися в сім'ї; право спілкування з рідними; захищати свої права та інтереси; відстоювати власну думку; право на ім'я і його зміни; право власності; право на отримання безкоштовного лікування; право на освіту.

На сьогодні дитина має два види захисту: захист адвокатом (представником) і захист законним представником. Захист прав та інтересів дитини здійснюється законними представниками через відсутність у дитини цивільної процесуальної дієздатності тобто в площині захисту прав дитини розглядають права дитини, як об'єкту відносин. Але законні представники не завжди діють в інтересах своїх дітей або не здатні надати своїм дітям необхідний захист у повному обсязі. І саме для ефективного захисту прав та інтересів дитини, частіше всього, законні представники звертаються до адвокатів задля представництва або надання правової консультації у вирішенні питань прав дитини.

У дійсності більшість справ у яких законні представники захищають права дитини, через різні фактори не використовують гарантованого права на юридичну допомогу правником, через, що і програють судові спори. На сьогодні користуючись статистичними даними Інституту Горшеніна, який провів телефонне опитування з теми захищеності прав дитини, можна стверджувати, що українці вважають права дитини на 60% не захищеними. А страждають, через такі дії діти. Коли ж законні представники використовують право надане державою і закріплене в частині 3 статті 59 Цивільно-процесуального кодексу України: «Законні представники можуть доручати ведення справи в суді іншим особам» судові справи в більшості випадків виграють на користь дитини [4]. Адвокат на протигагу законним представникам надають первинну правову допомогу, яка охоплює такі види правових послуг, як надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, складання заяв, скарг та інших документів правового характеру (крім процесуальних), надання допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги. Вторинна безоплатна правова допомога включає захист від обвинувачення; здійснення представництва інтересів осіб в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; складання документів процесуального характеру. Безоплатну вторинну правову допомогу можуть отримати - діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, безпритульні діти, діти, які можуть стати або стали жертвами насильства в сім'ї [5].

Висновки. Підсумовуючи, вивчення проблематики даної проблеми можна зазначити, що місце дитини у суспільстві, та напрямки правового розвитку захисту прав дитини потребує реформ. А саме в питанні визначення правового статусу дитини, треба чітко визначити, що дитина в національному законодавстві повинна займати роль суб'єкта а не об'єкта, задля більшого спектру захисту своїх законних прав та інтересів.

Також підсумовуючи опрацьований досвід у різних країнах світу у питанні світового досвіду по захисту прав дитини можна стверджувати, що спеціальні механізми захисту інтересів дітей мають місце для існування в системі міжнародного та національного права кожної країни. Перший суд у справах неповнолітніх був створений в Австралії (1890), потім зазначені суди були утворені в Канаді

(1894) і в США (1899) тобто на протязі 128 років суди, які захищають права дитини існують у світі. Сьогодні ювенальні суди функціонують більш ніж в 60 країнах світу. У Німеччині, Австрії, Іспанії, Португалії, кантонах німецької Швейцарії функції опікунських судів були поєднані з функціями судів по справах неповнолітніх. У США, ФРН, Голландії, Великобританії фахівці з соціальної роботи наділені широкими повноваженнями. Україні повинні бути створені суди ювенальної юрисдикції адже вони мають підвищити ефективність захисту прав дітей і створити більш ефективний механізм регулювання сімейних правовідносин.

Для вдосконалення системи захисту прав дитини в національному праві треба забезпечити можливість досягнення впровадження в загальну систему кримінального судочинства відповідні особливості та за їх допомогою створити з неї особливу систему кримінального судочинства, яка пристосована до відправлення правосуддя над підлітками.

Роль правника в рамках реалізації прав в даній ситуації така, що потребує реформування чинного законодавства, надавши усім дітям без винятку право на професійну правничу допомогу для захисту своїх законних прав та інтересів. Адже суспільство повинно навчитися ставитися до дитини під час вирішення справ щодо її інтересів як до повноцінного учасника процесу, який здатний сформулювати власні погляди та вільно їх висловлювати.

Вивчаючи доктринальні положення про захист прав та інтересів дитини ми застосуємо порівняльний аналіз наведених визначень, то можемо стверджувати, що захист прав та інтересів дитини - це комплексний механізм юридичних конструкцій, що повинен забезпечувати контроль за виконання прав дитини. Чого ми всі і бажаємо.

Література:

1. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко Теорія держави і права Київ Юрінком Інтер 2006.
2. Антокольська М.В. Сімейне право. - Москва: Юрист, 1997. - 366 с.
3. Розвиток ювенальної юстиції в Україні в контексті реалізації принципу спеціалізації судів /С. В. Оверчук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2014. – № 2(10) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14osvpss.pdf>.
4. За даними Інституту Горшеніна : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://unian.ua/politics/657623-bilshist-gromodyan-vvojayut-scho-prava-ditey-v-ukajni-ne-zahischni-opituvannya.html>
5. Безоплатна правова допомога [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sumy.legalaid.gov.ua/ua/personnel?id=1325:bezoplatna-pravova-dopomoha-pytannya-ta-vidpovidi>.